

“GERÇEĞİNİ ARATMAYAN” TATBİKATLAR

GERÇEK AFETTE TATBİK EDİLİYOR MU?

Cengiz ÇAĞIRTEKİN
AFAD Uzmanı

GİRİŞ

Doğa kaynaklı afet/krizler nedeniyle ortaya çıkabilecek etkilerin asgari düzeyde atlatılabilmesi için önceden hazırlık yapılması, görev alacak kurum, kuruluş ve kişiler ile afete maruz kalma ihtimali olan yerel yapıların ve yöre halkının bilgilendirilmesi ile yapılan tatbikatlara halkın katılımı sağlanmalıdır. Ülkemizin afetselliğinin yüksek olması toplumun her zaman afete hazır olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle memleketimizin bugünü ve geleceği için herkesin her an afet olacakmış gibi hazır ve zinde tutulması zaruri bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Krize hazırlık öncesinin önemli olan aşaması olan afete hazırlık ve planlama aşamasında; afet/kriz senaryolarının oluşturulması, acil müdahale planları, arama kurtarma başta olmak üzere tüm ekiplerin görev dağılımlarının yapılması ve her zaman güncel halde tutulması, tehlike ve tehdit altındaki canlıların kurtarılması, kayıpların bulunması, ihtiyaçların karşılanması amacıyla ekip, ekipman ve stok oluşturulması, ihtiyaçların dağıtımına yönelik planlama yapılması, araç, gereç ve malzemelerin doğru noktalarda yerleştirilmesi, resmi, özel ve sivil toplum kuruluşların eş güdüm faaliyetlerinin planlanması ihmal edilmemesi gereken ve tüm bu hazırlıkların kurumsallaşmasının en önemli olduğu hazırlık aşamalarıdır.

Doğa kaynaklı afetlerin müdahale hizmetlerine yönelik olarak koordinatör kuruluşun (AFAD) 14 Eylül 2022 tarihli duyurusunda düzenlenmesi planlan tatbikatlarının amaçlarının “afet anına hazır olmak, zararlardan korunma adına hayati önem taşıyor.

TATBİKAT NEDİR, AMAÇLARI, BEKLENTİLER

Tatbikat, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “uygulama”, askeri terim olarak ise “manevra” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda; tatbikat, afet/kriz yönetimi ilgili kurum ve kuruluşlar görev alanına giren olaylarda koordinasyon yönetimi, diğer alanlarda ise müdahale safhasında hangi görevleri ve nasıl yapacağı hakkında pratik faaliyetler olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımla tatbikat, öğrenilen konu ve hususların doğru bir biçimde özümsemesi ile uygulandığında hayati öneme sahip bir kurumsallaşma ve bilinç oluşturma aracıdır diyebiliriz.

Olası afetlerde meydana gelebilecek kayıp ve hasarların asgari düzeyde atlatılabilmesi amacıyla krize müdahale aşamasında görev alacak kurum, kuruluş ve kişilerin tespiti sonrası müdahale faaliyetlerinde ekip çalışmasıyla bilinçli hareket ederek ortak dil ve hareket birliğinin sağlanması için yapılan tatbikatların önemi ortaya çıkmaktadır.

Tatbikatların temel amacı; olası bir afet/kriz anında afetzedelerin ihtiyaçlarını gidermek üzere kaynakların en kısa sürede ve doğru yerlere ulaştırmak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlar ile kişilerin görevlerinin neler olduğu ve nasıl yapılacağı gibi hususların bir sistem dahilinde uygulanarak kalıcı şekilde öğretmek/öğrenmektir.

Afet hizmetlerinden sorumlu koordinatör bakanlık, kurum ve kuruluşlarca düzenlenen ve zaman zaman med-

yada “gerçeğini aratmayan” nitelikte tatbikatların yapıldığına dair haberler yer almaktadır. Bundan şu sonucu çıkarabiliriz; ilgili kurum ve kuruluşlar afetlerin ciddiyetini ve ülkemize verdiği zararları göz önüne alarak olabilecek kayıpların en az düzeyde atlatılmasına yönelik ciddi şekilde ve düzeyde hazırlık yapmaktadır.

Doğa kaynaklı afetlerin müdahale hizmetlerine yönelik olarak koordinatör kuruluşun (AFAD) 14 Eylül 2022 tarihli duyurusunda düzen-

lenmesi planlanan tatbikatlarının amaçlarının “afet anına hazır olmak, zararlardan korunma adına hayati önem taşıyor. ‘O ana’ hazırlayan doğru davranış şekillerini ve becerilerini kazanmak ise ancak sık pratik ve uygulamayla mümkün oluyor.” ve aynı duyuruda “..Şimdiye kadar 57 bin 278 tatbikatın gerçekleştirildiği ve Tatbikat Yılı boyunca, toplam 70 bin tatbikat yapılması hedefleniyor.” denilmektedir.

Afetlerin etkilerinin daha az kayıp ve hasarla atlattılmasına yönelik çok sayıda ve sık yapılan hazırlıklar, müdahale planları, eğitimler ve tatbikatlarla pekiştirilen çalışmaların çokluğu ve yoğunluğu dikkat çekmektedir. Yapılan ve yapılması planlanan tatbikat ve eğitimlerin sayısına ve katılanlar ile ilgili kurum ve kuruluşların önem vermelerine rağmen beklentileri karşılıyor mu sorusuna cevap verilmesi konusunda gerçek olaylarda yaşananlara bakıldığında birçok olayda bekleneni karşılamadığı görülmektedir. Yani afete hazırlık kapsamında gerçekleştirilen eğitim ve tatbikatların sayısal çokluğu sonucu etkilemediği durumlarda bir anlam ifade etmemektedir.

Afetin en zor dönemi olan müdahale aşamasına bu kadar önem verilmesine ve katımlı bir biçimde ha-

zırlanılmasına rağmen beklentilerin neden gerçekleşmediği konusunda tatbikatların hazırlanış ve yapılış sistematığının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yapılan/yapılması planlanan tatbikatlara bakıldığı zaman; senaryo belirlemede seçici davranıldığı, tatbikatlara hazırlığın uzun sürdüğü, katılacak kurum ve kuruluşlar ile kişilere hangi görevleri ne zaman ve nasıl yapacakları konularında sık sık toplantılar yapıldığı ve tatbikat esnasında nelerin yapılması hakkında en ince ayrıntılara kadar yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, tatbikatlar öncesinde yapılan hazırlık çalışmaları ile tatbikat esnasında nelerin yapılacağına dair, yani tatbikatın tatbikine yönelik yapılan ön ilave çalışmaları da ilginç bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Titiz bir çalışma ve uzun süre hazırlanan tatbikatlar ile pekiştirilen bilgi ve tecrübelerin gerçek olaylarda uygulanamamasının nedeni tam da burada ortaya çıkmaktadır. Tatbikat icra etmek; eksikliklerin görülebileceği en operasyonel faaliyet iken, uygulamada gerçeklikten uzak ama kurguda ise en basit şekilde kurgulanan ve her bir adımı defaatle denenerek hazırlık yapılan ve sonucunda da hataya yer verilmek

Tatbikat senaryosu ile tatbikat için enjekte edilecek olaylar; anlaşılır, net, kısa ve öz olmalı, detaya girerek görevlilerin tatbikatın bütününe görmesini ve icrasını engellememelidir.

istenmeyen bir alan olarak görülmektedir. Bu doğrultuda tatbikatın hataya yer verilmeyen bir oyun olarak görülmesi, icrai faaliyetlerin kurum ve kişiler tarafından neleri hangi zaman, hangi sırayla ve nasıl yapacakları ezberletilerek yapılmak istenmesi, görev alacakların gerçekliğe değil de kurguya adapte olmaları yüzünden beklenen sonuçları vermemektedir.

Bu zafiyet alanını pekiştiren bir diğer husus da tatbikatların esasında “hizmete özel” esasları içerdiği gerçeğinden çıkılarak, düzenlenen tatbikatlara medyanın davet edilmesi, seçkin gözlemci grubu veya protokolün dahil edilmesi, koordinasyon ve müdahale çalışmalarının onların nezaretinde yapılması da tatbikat görevlilerinin motivasyonunu bozmaktadır. Bu nedenle, tatbikatın medyanın övgüsüne ve yöneticilerin takdirini kazanmaya endekslenilmesi yüzünden, ilgililerin hata yapmamak üzerine yoğunlaşmaları yani maksadın dışına çıkılması, istenilen sonuçların elde edilememesinin temel sebebi haline gelmektedir. Hatanın görülmesi için doğal haliyle yapılması gerekirken, yaklaşım yanlışlığı yüzünden katılımcıların tiyatral yeteneklerinin de kullanarak hatasızlığı hedef almaları simülasyona dönüşerek tatbikatın misyonundan uzaklaşmaktadır.

Öneriler

Afetlerin birçoğunun (deprem gibi) beklenmedik anda olduğu dikkate alınarak, tatbikatlarda yer alan kurum, kuruluş ve görev yapacakların beklemedikleri zamanda habersiz şekilde uygulanmalıdır. Nedeni ise, önceden yoğun emek ve zaman harcanarak yapılan uygulamalardan beklenen getirinin asgari düzeyde olduğu ve zamanla unutulduğu düşünüldüğünde, afetlerin önceden bilinmediği ve aniden gerçekleştiği dikkate alınarak tatbikatların da deneme yanılma yöntemiyle yapılması isabetli olacaktır.

Tatbikatlar maksadının dışına çıkarak, görünürlüğü esas almadan, üst makamların takdiri veya kamuoyunun övgü ile bahsetmesi üzerine yapılması tatbikat amacının oldukça dışında bir faaliyettir. Bu nedenle tatbikatların hizmete özel bir biçimde katılım sağlanmadan yalnızca ilgili kurum/kurumların katılımında icra edilmesi çıktılarının güvenilirliği açısından zaruridir.

Tatbikat senaryoları geçmişte yaşanan afetlerin sonuçları ve müdahale sürecinde yaşanan aksaklıkları dikkate alınarak gerçekçi bir şekilde hazırlanmalıdır. Ayrıca, senaryo, tatbikatın yeri, zamanı ve nasıl işleneceği ile katılımcılara enjekte edilecek olaylar tatbikat koordinatörü dışında başkaları tarafından bilinmemelidir. Tatbikatın gizliliği temel esas olarak ortaya çıkmalıdır. Aksi takdirde başarılı geçecek bir tatbikat başarısız geçecek gerçek olayın hazırlayıcısıdır.

Tatbikat senaryosu ile tatbikat için enjekte edilecek olaylar; anlaşılır, net, kısa ve öz olmalı, detaya girerek görevlilerin tatbikatın bütünü görmesini ve icrasını engellememelidir. Tatbikatlarda zamanın ekonomik ve verimli kullanımı konusu dikkate alınmalı çok sayıda olayı enjekte ederek, kısa sürede sonuçlandırılması istenmemelidir. Görevlilerin olayı anla-

maları, koordinasyon ve müdahale yönetimi için strateji belirleyerek faaliyetlerine başlamasına yönelik malul süreler verilmemesi durumunda yapılacak planlar ve uygulamalar konusunda katılımcılarda panik oluşarak hata yapmalarına neden olacağı düşünülmelidir.

Tatbikat kontrol birimi tarafından, tatbikat sürecine herhangi bir müdahalede bulunmadan takip edilmesi ve yönetilmesi, meydana gelen aksaklıkların neler olduğu kayıt altına alınmalıdır. Tespit edilen aksaklık ve sorunların daha sonraki uygulamalarda tekrarlanmaması amacıyla bu hususlar tüm katılımcılara anlatılmalı ve önceki uygulamalarda yaşanan olumsuzlukların tekrarını önlemelidir.

Yapılan tatbikatlarda sahada görev yapan personelini konusuna hâkim olduğu ve belli bir disiplinle olaya müdahil oldukları görülmektedir. Buradaki sorun tüm tarafların uyum ve ahenk içerisinde çalışılmasına yönelik olarak ihtiyaç duyulan mevzuatların tamamlanarak veya güncellenerek, bu çerçevede tüm kesimlerin aynı amaca yönelik ortak çalışmasının sağlanmasıdır.

Bütünleşik tatbikatlara önem verilmeli afetin koordinasyon yönetimi ile müdahale çalışmalarını içeren şekilde yapılmalıdır. Öncelikle ayrı

ayrı olmak üzere koordinasyon yönetimi ve saha (müdahale) tatbikatları denenmeli elde edilen tecrübe ve veriler ışığında bütünleşik tatbikatlar yapılmalıdır.

Afet yönetimi sistem ve sürecinin operasyonel aşamada en önemli unsuru olan tecrübenin oluşumu için gerçek zamanlı olaylarda görev almış personelin sayısının artırılması oldukça önemli bir fırsat iken, deneyimsiz personelin de tecrübe kazanması açısından icra edilen afet tatbikatlarına katılmaları diğer önemli fırsattır. Her başarısız tatbikat sonrası görülen yanlışlar sonrası yapılacak düzenlemeler sonraki tatbikatları başarıya götürecek bir fırsat olarak görülmelidir. Bu yaklaşım çerçevesinde gerçek olaya en yakın tatbikat en başarılı tatbikattır.

Son yaşanan depremlerde de açık bir biçimde görüldüğü üzere; afetlerin müdahale çalışmalarına yönelik çok sayıda yapılan ve övgüyle bahsedilen tatbikatların 6 Şubat Depremlerinde bekleneni veremediği gibi afetlerin koordinasyon, otorite ve yönetiminde sorunların devam ettiği bir kez daha görülmüştür. Yapılacak tatbikatlarda özellikle bu sorunların çözümüne yönelik ilkeler tespit edilip, ortak dil ve hareket birliğinin sağlanmasına amacıyla ihtiyaç duyulan uygulamalar hayata geçirilmelidir.

